

Pojęcia kluczowe:

adwokat, radca prawny, aplikant adwokacki, aplikant radcowski, profesjonalny pełnomocnik procesowy, obrońca, pełnomocnictwo procesowe, upoważnienie do obrony, pełnomocnictwo substytucyjne, upoważnienie korporacyjne do zastępstwa, korporacje prawnicze, kurator, tajemnica obrończa, nagła czynność procesowa

F Forum adwokackie

Patricia Różańska-Ungur

ZASIĘG KORPORACYJNEGO UPOWAŻNIENIA APLIKANTA DO ZASTĘPSTWA

Upoważnienie aplikanta do zastępstwa funkcjonuje od dawna. Jako że ma charakter tylko albo aż upoważnienia korporacyjnego, stąd też na tym tle jest ono różnie postrzegane. Do tego dochodzą dylematy w zakresie pełnienia przez profesjonalnego pełnomocnika funkcji kuratora, a także kwestia udzielenia upoważnienia do zastępstwa dla aplikanta czy nawet substytucji procesowej dla innego profesjonalnego pełnomocnika w osobie adwokata lub radcy prawnego. Wielość wątków z uwagi na szerokie spektrum aktywności aplikanta, co wiązać należy z odbywaną przez niego aplikacją adwokacką albo radcowską, pociąga za sobą konieczność umiejscowienia go w szeroko rozumianym wymiarze sprawiedliwości jako osoby *quasi-funkcyjnej*.

W literaturze przedmiotu oraz judykaturze w tym zakresie nie ma zgody co do wszystkich kwestii z tym związanych, tzn. układów procesowych, w jakich mógłby on zastąpić swego profesjonalnego mocodawcę. Regulacja prawna powinna w tej kwestii być jednoznaczna i nie zostawiać pola na indywidualną wykładnię sądową. Wszystko zatem, co dla „liniowego” adwokata lub radcy prawnego, jak również aplikanta, stanowi nie lada problem i dylemat procesowy w zakresie m.in. powyższych kwestii, dla osób niewykonujących tego zawodu może być jedynie zagadnieniem wtórnym wymagającym rozstrzygnięcia jednoznacznego, tj. normatywnego, poczynionego nie w drodze wykładni sądowej i poglądów doktryny, ale powszechnie obowiązującej normy prawnej.

Niniejszy tekst jest próbą syntetycznego omówienia charakteru instytucji korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa udzielanego aplikantowi przez

profesjonalnego pełnomocnika, tj. przez adwokata aplikantowi adwokackiemu i radcę prawnego aplikantowi radcowskiemu jako osobie szkolącej się do wykonywania w przyszłości jednego z tych zawodów zaufania publicznego.

Przepis z art. 17 ust. 1 Konstytucji RP¹ stanowi, że „w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony”.

Zawody zaufania publicznego nie zostały zdefiniowane ogólną legalną definicją, z uwagi na to należy posilkować się treścią normy prawnej z art. 17 Konstytucji RP. W rezultacie tego wewnętrzna struktura takich korporacji zawodowych oraz ich działanie zostały powierzone im samym w ramach funkcjonowania samorządów zawodowych, których z kolei utworzenie i zakres ich kompetencji wymagają – zgodnie z odpowiednimi postanowieniami ustawy zasadniczej – regulacji o randze ustawy.

Samorządy zawodowe mają na celu reprezentację osób wykonujących zawody zaufania publicznego. Ponadto mają sprawować pieczę nad należyтым wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony, a to wszystko przy zachowaniu ich pełnej swobody ograniczonej jedynie tym, że „samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej”² osób będących członkami samorządów zawodowych i wykonujących określony zawód zaufania publicznego.

Poniższe rozważania zostały zawężone – z uwagi na zainteresowania autorki – do dwóch zawodów zaufania publicznego, tj. do zawodu adwokata i zawodu radcy prawnego. W przypadku obu z nich w ramach „dojścia” do zawodu przewiduje się odbycie przez osoby szkolące się w tym kierunku trzyletniej aplikacji i złożenie końcowego egzaminu zawodowego. Aplikanci wymienionych wyżej korporacji prawniczych, jako osoby przygotowujące się do wykonywania zawodu w przyszłości, w ramach i na etapie odbywania aplikacji nie należą do kręgu osób wykonujących *stricte* zawód zaufania publicznego. Są oni bowiem jedynie osobami szkolącymi się do jego wykonywania w przyszłości. To w ramach tego kursu zdobywania praktycznych umiejętności i na podstawie udzielonych im korporacyjnych upoważnień do zastępstwa pełnią funkcję *quasi*-pełniącego obowiązki za swojego mandanta.

Pojęcie zawodu zaufania publicznego – co już zostało wspomniane – nie jest wprost zdefiniowane w systemie prawa polskiego na podstawie definicji ustawowej, a tym samym rozkodowanie tegoż pojęcia powinno mieć szeroki zakres z uwzględnieniem regulacji z ustawy zasadniczej w postaci przepisów art. 17 Konstytucji RP.

¹ Ustawa z 2.04.1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483).

² Art. 17 ust. 2 Konstytucji RP „W drodze ustawy można tworzyć również inne rodzaje samorządu. Samorządy te nie mogą naruszać wolności wykonywania zawodu ani ograniczać wolności podejmowania działalności gospodarczej”.

Do istoty wykonywania zawodu adwokata – zgodnie z postanowieniami art. 1 ustawy – Prawo o adwokaturze – należy „udzielanie pomocy prawnej, współdziałanie w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz kształtowanie i stosowanie prawa”³. Z kolei art. 2 ustawy o radcach prawnych stanowi, że wykonywanie zawodu przez radców prawnych polega na świadczeniu pomocy prawnej w celu ochrony prawnej interesów podmiotów, na rzecz których jest świadczona⁴. Ponadto osoby wykonujące takie zawody powinny wykonywać je profesjonalnie, tj. z najwyższą starannością oraz na podstawie etyki zawodowej, a przede wszystkim posiadanej przez siebie wiedzy prawniczej. Jako osoby pełniące rolę pomocnika procesowego ów obowiązek starannego działania mają wykonywać przy jednoczesnym przestrzeganiu norm i zasad z zakresu etyki zawodowej, które to zasady *de facto* też mają moc wiążącą, znajdują bowiem odpowiednie zastosowanie również do aplikantów obydwu korporacji⁵.

PEŁNOMOCNICTWO PROCESOWE I UPOWAŻNIENIE DO OBRONY

Na początku warto poczynić ważne zastrzeżenie, że poniższe uwagi odnoszą się będą do charakteru udzielonego pełnomocnictwa procesowego oraz upoważnienia do obrony, a to wszystko na kanwie pełnomocnictwa substytucyjnego i korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa w zakresie procedury cywilnej i procedury karnej, z pominięciem postępowania przed sądami administracyjnymi.

Norma prawna z art. 87 k.p.c.⁶ w sposób wyczerpujący i taksatywny wskazuje

³ Ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. z 2022 r. poz. 1184), dalej p.o.a.

⁴ Ustawa z 6.07.1982 r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1166), dalej u.r.p.

⁵ Zbiór zasad etyki adwokackiej i godności zawodu (Kodeks etyki adwokackiej) – Obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 1.07.2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu (Kodeks etyki adwokackiej) [Na podstawie uchwały nr 17/2021 NRA z 26.06.2021 r. ogłasza się jednolity tekst Zbioru zasad etyki adwokackiej i godności zawodu (Kodeksu etyki adwokackiej) uchwalony przez Naczelną Radę Adwokacką 10.10.1998 r. (uchwała nr 2/XVIII/98) ze zmianami wprowadzonymi uchwałą Naczelnej Rady Adwokackiej nr 32/2005 z 19.11.2005 r., uchwałami Naczelnej Rady Adwokackiej nr 33/2011–54/2011 z 19.11.2011 r., uchwałą nr 64/2016 Naczelnej Rady Adwokackiej z 25.06.2016 r. oraz uchwałą nr 66/2019 Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.09.2019 r.]. Kodeks etyki radcy prawnego – załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22.11.2014 r.

⁶ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805), dalej k.p.c. Art. 87 k.p.c. § 1. Pełnomocnikiem może być adwokat lub radca prawny, w sprawach własności intelektualnej także rzecznik patentowy, a w sprawach restrukturyzacji i upadłości także osoba posiadająca licencję doradcy restrukturyzacyjnego, a ponadto osoba sprawująca zarząd majątkiem lub interesami strony oraz osoba pozostająca ze stroną w stałym stosunku zlecenia, jeżeli przedmiot sprawy wchodzi w zakres tego zlecenia, współuczestnik sporu, jak również małżonek, rodzeństwo, zstępni lub wstępni strony oraz osoby pozostające ze stroną w stosunku przysposobienia. § 2. Pełnomocnikiem osoby prawnej lub przedsiębiorcy, w tym nieposiadającego osobowości prawnej, może być również pracownik tej jednostki albo jej organu nadrzędnego. Osoba prawna prowadząca, na podstawie odrębnych przepisów, obsługę prawną przedsiębiorcy, osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej może udzielić pełnomocnictwa pro-

catalog podmiotów, które mogą być pełnomocnikami w postępowaniu cywilnym. Przepis art. 87 § 1 k.p.c. zawiera taksatywny katalog osób mogących być pełnomocnikami, wśród których w ramach profesjonalnych pełnomocników wymienia m.in. adwokatów, radców prawnych (...). Profesjonalny pełnomocnik dysponujący pełnomocnictwem – ogólnym lub szczególnym – może działać w imieniu, a także na rzecz swego mocodawcy, który mu tegoż pełnomocnictwa udzielił. Takie działanie ma moc wiążącą – z mocy samego prawa oraz w granicach określonych treścią tego udzielonego pełnomocnictwa do zastępowania. W czasie, gdy takie umocowanie jest ważne, tzn. *a contrario* nie wygasło albo nie zostało cofnięte lub też wypowiedziane przez samego pełnomocnika procesowego wobec mandanta lub gdy osoba pierwotnie uprawniona utraciła pełnomocnictwo bądź już nim nie dysponuje⁷, wtedy działanie takiej osoby – zgodnie z treścią przepisu art. 379 pkt 2 k.p.c.⁸ – poprzez występowanie w sprawie w charakterze pełnomocnika bez ważnego pełnomocnictwa⁹ skutkuje z mocy prawa nieważnością takiego postępowania¹⁰.

Przepis art. 91 pkt 3 k.p.c. – co należy odnotować – wprowadza ograniczoną swobodę udzielenia dalszego pełnomocnictwa, tzw. pełnomocnictwa substytucyjnego, przewidując, że dalszym pełnomocnikiem może być tylko adwokat lub radca prawny. Tym samym aktualnie obowiązująca regulacja nie daje uprawnienia do udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego aplikantowi, który może działać wyłącznie na podstawie korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa, usytuowanego *de facto* wprost w regulacjach statuujących samorząd adwokacki i radcowski.

Z kolei w sprawach karnych podejrzany na etapie postępowania przygotowawczego po wydaniu postanowienia o przedstawieniu zarzutu bądź oskarżony po wniesieniu aktu oskarżenia na etapie postępowania sądowego (lub obwiniony w sprawach o wykroczenie – wniosku o ukaranie) udziela upoważ-

cesowego – w imieniu podmiotu, którego obsługę prawną prowadzi – adwokatowi lub radcy prawnemu, jeżeli została do tego upoważniona przez ten podmiot. § 3. W sprawach o ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka i o roszczenia alimentacyjne pełnomocnikiem może być również przedstawiciel właściwego w sprawach z zakresu pomocy społecznej organu jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznej, mającej na celu udzielanie pomocy rodzinie. § 4. W sprawach związanych z prowadzeniem gospodarstwa rolnego pełnomocnikiem rolnika może być również przedstawiciel organizacji zrzeszającej rolników indywidualnych, której rolnik jest członkiem. § 5. W sprawach związanych z ochroną praw konsumentów pełnomocnikiem może być przedstawiciel organizacji, do której zadań statutowych należy ochrona konsumentów. § 6. (uchylony).

⁷ Np. zostało skutecznie wypowiedziane. Zob. postanowienie SN z 28.02.2002 r. (III CZ 11/02), Legalis nr 228722.

⁸ Ów przepis stanowi, że „jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania lub przedstawiciela ustawowego albo gdy pełnomocnik strony nie był należyście umocowany (...)”.

⁹ Tj. należyście umocowania.

¹⁰ Uchwała SN z 8.07.2008 r. (III CZP 154/07), Legalis nr 101300; uchwała SN z 28.07.2004 r. (III CZP 32/04), Legalis nr 64222; wyrok SN z 20.08.2001 r. (I PKN 586/00), Legalis nr 51755.

nienia do obrony zgodnie z normą prawną z art. 82 k.p.k.¹¹ albo art. 24 k.p.w.¹² Zgodnie z treścią art. 82 k.p.k. „obrońcą może być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury lub ustawy o radcach prawnych”. Przez wiele lat w Polsce obrońcą w procesie karnym mogła być jedynie osoba uprawniona do obrony według przepisów o ustroju adwokatury – stan taki obowiązywał do 1.07.2015 r., tj. do wejścia w życie z tym dniem nowelizacji art. 82 k.p.k. na mocy ustawy z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹³.

Obok tego w postępowaniu karnym pełnomocnika może ustanowić osoba inna niż oskarżony, np. pokrzywdzony – o czym jest mowa w przepisie art. 87 § 1 k.p.k. – oraz osoba niebędąca stroną, jeżeli wymaga tego jej interes w toczącym się postępowaniu (art. 87 § 2 k.p.k.)¹⁴. Przy czym dopuszczenie do udziału w postępowaniu pełnomocnika osoby, o której jest mowa powyżej, ma charakter uznaniowy, a decyzja w tym zakresie należy do organu prowadzącego na daną chwilę postępowanie (art. 87 § 3 k.p.k.)¹⁵. Pokrzywdzony to osoba pokrzywdzona bezpośrednio danym czynem strony w postępowaniu przygotowawczym z mocy samego prawa (art. 299 § 1 k.p.k.)¹⁶. Jest nim także pokrzywdzony występujący przed sądem w charakterze oskarżyciela posiłkowego obok oskarżyciela publicznego jako oskarżyciel uboczny lub zamiast niego jako oskarżyciel subsydiarny (art. 53 k.p.k.) czy też w charakterze oskarżyciela prywatnego (art. 59 k.p.k.). Ponadto do katalogu osób uprawnionych do bycia reprezentowanym przez pełnomocnika zalicza się – na mocy przepisu art. 49 § 3 k.p.k. – zakład ubezpieczeń w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną bezpośrednio pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia. Natomiast w postępowaniu karnym skarbowym – zgodnie z art. 120 k.k.s. i 123 k.k.s.¹⁷ – podmioty pociągnięte do odpowiedzialności po-

¹¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375), dalej k.p.k.

¹² Ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2022 r. poz. 1124), dalej k.p.w. Art. 24. § 1. obrońcą w sprawach o wykroczenia może być adwokat albo radca prawny. § 2. Do obrońcy obwinionego stosuje się odpowiednio przepisy art. 83–86 Kodeksu postępowania karnego. § 3. Ilekroć w przepisach Kodeksu postępowania karnego stosowanych na podstawie art. 1 § 2 mówi się o obrońcy albo o adwokacie, rozumie się przez to także radcę prawnego.

¹³ Ustawa z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247).

¹⁴ Pozytywna decyzja organu w tym zakresie nie wymaga wydania odrębnego postanowienia.

¹⁵ Przykładowo do katalogu takich osób można i należy zaliczyć m.in. świadka czy też osobę podejrzaną, wobec której nie zostały jeszcze przedstawione zarzuty, a słuchana jest ona w trybie art. 183 k.p.k.

¹⁶ Art. 299. § 1. W postępowaniu przygotowawczym pokrzywdzony i podejrzany są stronami. § 2. W wypadkach wskazanych w ustawie określone uprawnienia przysługują również osobom niebędącym stronami. § 3. W czynnościach sądowych w postępowaniu przygotowawczym prokuratorowi przysługują prawa strony.

¹⁷ Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2022 r. poz. 859). Art. 120. § 1. W postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe stronami są: oskarżyciel publiczny, oskarżony,

siłkowej oraz interwenient mogą ustanowić pełnomocnika profesjonalnego i w rezultacie być przez niego zastępowane, podobnie jak rodzice lub opiekunowie nieletniego jako strony w postępowaniu prowadzonym wobec nieletniego (art. 35 ust. 1 pkt 2 i ust. 2 ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich)¹⁸.

Z kolei negatywna decyzja organu o odmowie dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika osoby niebędącej stroną na etapie postępowania przygotowawczego i postępowania jurysdykcyjnego wymaga formy postanowienia. Na etapie postępowania przygotowawczego takie postanowienie jest zaskarżalne w trybie art. 302 k.p.k., a postanowienie sądu już nie (art. 459 § 1 i 2 k.p.k.)¹⁹. Katalog osób uprawnionych do pełnienia roli pełnomocnika procesowego statuuje norma prawna z art. 88 k.p.k., która to prawo daje adwokatowi i radcy prawnemu.

Oba zawody, których wykonywanie łączy wiele podobieństw w zakresie praw i obowiązków im przysługujących, a opisanych prawnie w drodze ustaw szczególnych odnoszących się do tych zawodów prawniczych, mają pewne ograniczenia korporacyjne względem siebie, np. w zakresie możliwości udzielenia korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa dla aplikanta tylko w ramach swojej korporacji zawodowej, do której dany pełnomocnik należy, tj. adwokat – aplikanci adwokaccy, radca prawny – aplikanci radcowscy.

To ograniczenie uniemożliwia bezpośrednie udzielenie upoważnienia do zastępstwa przez adwokata aplikantowi radcowskiemu i *vice versa*. Taki stan rzeczy wydaje się nie przystawać do aktualnego szeroko rozumianego rynku prawniczego, w tym rynku usług w zawodach prawniczych. Nie jest obecnie czymś wyjątkowym, że aplikant radcowski świadczy pracę na umowę o pracę albo umowę cywilnoprawną na rzecz adwokata, i to w ramach prowadzonej przez tego pierwszego kancelarii adwokackiej. Oczywiście jest on aplikantem radcowskim i podlega reżimowi prawnemu w ramach jego korporacji, do której należy, w tym możliwości pociągnięcia go w jej ramach do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

podmiot pociągnięty do odpowiedzialności posiłkowej oraz interwenient. § 2. W postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe stronami są: oskarżyciel publiczny, oskarżony oraz interwenient. § 3. Interwenientowi w toku całego postępowania przysługują uprawnienia w granicach interwencji.

¹⁸ Ustawa z 9.06.2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich (Dz.U. z 2022 r. poz. 1700). Art. 35. 1. W postępowaniu w sprawie nieletniego stronami są: 1) nieletni; 2) rodzice albo ten z rodziców, pod którego stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje, albo opiekun nieletniego; 3) prokurator. 2. Do innych osób, pod których stałą pieczęć nieletni faktycznie pozostaje, przepisy niniejszej ustawy dotyczące opiekuna stosuje się odpowiednio. Zob. W. Posnow (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2021, Legalis/el., komentarz do art. 87 k.p.k.

¹⁹ K. Eichstaedt (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, Warszawa 2021, LEX/el., t. 1, komentarz do art. 87 k.p.k.; H. Paluszkiwicz (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, LEX/el., komentarz do art. 87 k.p.k.

UPRAWNIENIE DO ZASTĘPOWANIA ADWOKATA I RADCY PRAWNEGO PRZEZ APLIKANTÓW TYCHŻE KORPORACJI

Przez cały okres trwania aplikacji aplikanci są objęci patronatem przez swego patrona. Taki stan statuuje umowa o patronat, która jest konsekwencją wyznaczenia danego adwokata lub radcę prawnego na patrona dla danego aplikanta przez dziekana okręgowej rady adwokackiej albo dziekana okręgowej izby radców prawnych. Stanem wysoce pożądanym i oczekiwanym jest, by ów patronat nie był tylko patronatem formalnym, lecz miał charakter realny, sprowadzający się do faktycznego szkolenia praktycznego aplikanta pod kierunkiem wyznaczonego patrona, obranego i wskazanego przez aplikanta władzy dziekańskiej czy też wyznaczonego mu z urzędu przez tę samą władzę.

Zgodnie z przepisem art. 76 ust. 1 p.o.a. „celem aplikacji adwokackiej jest przygotowanie aplikanta do należytego i samodzielnego wykonywania zawodu adwokata, w szczególności wykształcenie umiejętności z zakresu zastępstwa procesowego, sporządzania pism, umów i opinii oraz przyswojenie zasad wykonywania zawodu” (podobnie zob. przepis art. 32 ust. 1 u.r.pr.). Z powyższym postulatem koresponduje zastępowanie adwokata przez aplikanta adwokackiego i radcę prawnego przez aplikanta radcowskiego, wykonywane na podstawie udzielonego upoważnienia korporacyjnego do zastępstwa np. przed sądem.

Aplikacja adwokacka i aplikacja radcowska rozpoczynają się z dniem 1 stycznia danego roku i trwają 3 lata²⁰. Aplikanci po odbyciu 6 miesięcy aplikacji (adwokackiej czy radcowskiej) nabywają prawo do zastępowania odpowiednio: aplikant adwokacki – adwokata, a aplikant radcowski – radcy prawnego przed sądami powszechnymi i administracyjnymi, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami. Uprawnienie to nie dotyczy działania przed Sądem Najwyższym, Naczelnym Sądem Administracyjnym, Trybunałem Konstytucyjnym i Trybunałem Stanu²¹.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami aplikant radcowski może zastępować adwokata (*vice versa* aplikant adwokacki może zastępować radcę prawnego) na takich samych zasadach jak radcę prawnego, jeżeli adwokat jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej. Wyjątek od tej zasady stanowi sytuacja, gdy adwokat występuje w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym i w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe (art. 77 ust. 3 p.o.a.; art. 35¹ u.r.pr.). Taki stan rzeczy jest jedyną dopuszczalną sytuacją faktyczną

²⁰ Art. 76 p.o.a. i art. 32 ust. 2 u.r.pr.

²¹ Art. 77 ust. 1 p.o.a. Po sześciu miesiącach aplikacji adwokackiej aplikant adwokacki może zastępować adwokata przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu. Art. 35¹ ust. 1 u.r.pr. Po sześciu miesiącach aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu.

przewidzianą przez ustawodawcę, kiedy to aplikant adwokacki z uwagi na obowiązujące przepisy może zastępować radcę prawnego i *vice versa*²², w pozostałych zaś sytuacjach brak takiej możliwości – jak stwierdził NSA w Warszawie w jednym ze swych wyroków – a wynika to bezpośrednio z obowiązujących innych przepisów²³. Reasumując powyższe uwagi, podkreślić należy, że niedopuszczalne jest udzielenie upoważnienia do zastępstwa zarówno przez adwokata aplikantowi radcowskiemu, jak i przez radcę prawnego aplikantowi adwokackiemu. Takie udzielenie traktowane jest jako prawnie nieskuteczne, czego konsekwencją będzie niedopuszczenie aplikanta do udziału w sprawie w charakterze zastępcy²⁴.

Aplikant zarówno aplikacji adwokackiej, jak i aplikacji radcowskiej ma uprawnienie, by zastępować adwokata albo radcę prawnego w ramach swojej korporacji zawodowej i na podstawie jedynie (albo aż) korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa, udzielanego mu w formie pisemnej przez adwokata lub radcę prawnego reprezentujących określonego mandanta na podstawie pierwotnie udzielonego im pełnomocnictwa – ogólnego albo szczególnego – do reprezentowania w konkretnej sprawie²⁵. Nazwanie tego rodzaju upoważnienia korporacyjnego pełnomocnictwem substytucyjnym jest prawnie nieuprawnione i w rezultacie może skutkować niedopuszczeniem przez organ osoby, która na taki dokument się powołuje, do udziału w sprawie, o ile ów zapis nie zostanie np. potraktowany jako oczywista omyłka pisarska popełniona przez sąd, a to wszystko przy braku sprzeciwu strony przeciwnej wobec takiej interpretacji. Takie upoważnienie, co raz jeszcze należy podkreślić, ma charakter wyłącznie korporacyjny – nie tworzy żadnego stosunku pomiędzy stroną a aplikantem. Adwokat czy radca prawny, udzielając aplikantowi upoważnienia do zastępstwa, nie udziela mu pełnomocnictwa.

Aplikant na podstawie udzielonego upoważnienia zastępuje danego adwokata bądź radcę prawnego, a nie stronę, która udzieliła pełnomocnictwa profesjonalnemu pełnomocnikowi. W aktualnym stanie prawnym brak uregulowań prawnie zezwalających na udzielenie przez stronę pełnomocnictwa aplikan-

²² Uchwała SN z 14.10.2005 r. (III CZP 70/05), LEX nr 156740.

²³ Wyrok NSA w Warszawie z 12.09.2012 r. (I OSK 464/12), LEX nr 1264815.

²⁴ Uchwała SN z 9.03.2006 r. (II PZP 12/05), LEX nr 172371; wyrok NSA w Warszawie z 12.09.2012 r. (I OSK 464/12), LEX nr 1264815.

²⁵ Zob. § 12 Obwieszczenia Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 23.06.2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej. Tekst jednolity ogłoszony na podstawie uchwały nr 89/2020 Naczelnej Rady Adwokackiej z 6.06.2020 r. Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej przyjętego uchwałą nr 55/2011 Naczelnej Rady Adwokackiej z 19.11.2011 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 21/2014 Naczelnej Rady Adwokackiej z 22.11.2014 r., uchwałą nr 51/2015 Naczelnej Rady Adwokackiej z 13.11.2015 r., uchwałą nr 5/2017 Naczelnej Rady Adwokackiej z 21.01.2017 r. oraz uchwałą nr 89/2020 Naczelnej Rady Adwokackiej z 6.06.2020 r. częściowo zmieniony uchwałą nr 34/2021 Naczelnej Rady Adwokackiej z 27.11.2021 r. w sprawie zmiany Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej (przyjętego uchwałą nr 55/2011 Naczelnej Rady Adwokackiej z 19.11.2011 roku ze zm., tekst jednolity – obwieszczenie Prezydium NRA z 23.06.2020 r.).

towi (adwokackiemu czy radcowskiemu)²⁶, co uznać należy za stan pożądany w związku z profesjonalizmem tychże zawodów oraz z tym, że są to zawody zaufania publicznego. Podkreślenia wymaga fakt, że to dający upoważnienie korporacyjne ma obowiązek odpowiedniego przygotowania aplikanta do zastępowania go w konkretnej sprawie.

Brakuje prawnie dopuszczalnej możliwości, aby adwokat mógł prawnie skutecznie – poza wyjątkiem powyżej wskazanym – udzielić upoważnienia do zastępstwa aplikantowi radcowskiemu. Jest to możliwe tylko „naokoło”, tzn. gdy adwokat w pierwszej kolejności udzieli pełnomocnictwa substytucyjnego radcy prawnemu, a z kolei radca prawny – aplikantowi radcowskiemu. Od udzielonego pełnomocnictwa substytucyjnego istnieje obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej w wysokości 17 zł²⁷ (dotyczy to spraw cywilnych i administracyjnych), natomiast od udzielonego upoważnienia do zastępstwa takiej opłaty nie uiszcza się, ponieważ umocowany zastępca (aplikant) nie uzyskuje statusu pełnomocnika, lecz tylko działa w imieniu danego pełnomocnika (pełniąc funkcję *quasi*-pełniącego obowiązki)²⁸, będącego odpowiednio adwokatem lub radcą prawnym, który wystawił mu upoważnienie korporacyjne do zastępstwa. Z kolei będący substytutem adwokat/radca prawny może udzielić upoważnienia do zastępstwa aplikantowi radcowskiemu i *vice versa*²⁹, co ma charakter pewnej figury procesowej, prawnie dopuszczalnej i niewywołującej z mocy prawa nieważności czynności, w jakich brał udział aplikant radcowski zastępujący radcę prawnego, który był czy też jest substytutem adwokata (i *vice versa* adwokat dla radcy prawnego). Podkreślenia w tym miejscu wymaga fakt, że stosunek pełnomocnictwa łączy profesjonalnych pełnomocników i nie ma co do zasady *de facto* wpływu na to, czy zostanie udzielone upoważnienie do zastępstwa.

W takiej sytuacji profesjonalny pełnomocnik będzie zobligowany, by w sposób należyty przygotować aplikanta do zastępstwa, zapoznać go ze sprawą i poinstruować co do ewentualnych czynności procesowych, jakie ma podjąć w toku postępowania (rozprawy/posiedzenia jawnego itp.), chyba że dający pełnomocnictwo substytucyjne wyłączy możliwość udzielenia upoważnienia korporacyjnego.

Powyżej opisana sytuacja sprawia, że z chwilą udzielenia pełnomocnictwa substytucyjnego strona jest reprezentowana przez dwóch pełnomocników, przy czym jeden z nich jest pełnomocnikiem głównym. Pisma w sprawie są doręczane przez sąd pierwszemu pełnomocnikowi, chyba że strona wyraźnie wskaże inny adres do doręczeń, tj. wskaże, iż wszelka korespondencja powinna być adresowana do niej jako strony na adres konkretnego podanego z imienia

²⁶ Wyrok SN z 12.02.2013 r. (II UK 184/12), LEX nr 1335893.

²⁷ Ustawa z 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (Dz.U. z 2022 r. poz. 2142).

²⁸ Wyrok WSA w Gliwicach z 2.04.2008 r. (I SA/GI 37/08), LEX nr 422225.

²⁹ Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie z 12.09.2019 r. (VI Ka 165/19), LEX nr 2866589.

i nazwiska pełnomocnika procesowego stawiającego się za nią w sprawie³⁰. Reasumując powyższe rozważania, stwierdzić należy, że udzielenie upoważnienia do zastępstwa korporacyjnego tworzy stosunek jedynie między pełnomocnikiem a aplikantem w ramach odbywania aplikacji, której istotą jest szkolenie aplikanckie³¹.

Aplikanci adwokaccy i radcowscy przez czas trwania aplikacji w modelowej sytuacji i stanie najbardziej pożądanym szkolą się pod okiem swojego patrona – dobrze jest, gdy jest on dla nich również w tym czasie swego rodzaju mentorem – a to wszystko po to, by w ten sposób zarówno nabyć praktycznych umiejętności zawodowych, jak i przyswoić sobie zasady wykonywania zawodu adwokata i radcy prawnego. Aplikant nie wykonuje zawodu zaufania publicznego, co należy wyraźnie podkreślić. Przepisy ustaw procesowych: Kodeksu postępowania cywilnego, Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu postępowania administracyjnego wyraźnie znają, rozróżniają i opisują instytucje pełnomocnictwa substytucyjnego, a korporacyjne upoważnienie do zastępstwa zostało opisane rodzajowo i tam też znajduje swoje umocowanie prawne, jak również w periodykach ustaw branzowych. Adwokat lub radca prawny może tutaj ewentualnie odpowiadać z tego tytułu w ramach deliktu cywilnego albo dyscyplinarnego w oparciu o winę w wyborze albo skutek niedochowania nienależytej staranności. Ów swoisty dualizm jest wynikiem tego, że na rynku profesjonalnej pomocy prawnej w Polsce funkcjonują dwa zawody prawnicze, które w zakresie działania przed sądem w charakterze obrońcy lub pełnomocnika mają tożsame uprawnienia, ale każda z tych profesji stanowi inny zawód. Zewnętrzny ich wyrazem już na pierwszy rzut oka dla modelowego obywatela jest kolor żabotu przy todze, tj. zielony dla adwokatów i niebieski dla radców prawnych. *Summa summarum* każdy z nich i tak występuje przed sądem w todze, z tym że zawód adwokata w Polsce – w przeciwieństwie do zawodu radcy prawnego – funkcjonuje już ponad sto lat³².

ZASTĘPSTWO W RAMACH „NAGŁEJ CZYNNOŚCI PROCESOWEJ”

Natomiast z inną sytuacją mamy do czynienia, gdy aplikant staje przed sądem po raz pierwszy w sprawie, w której ma zastąpić profesjonalnego pełnomocnika, jednakże nie dysponuje fizycznie dokumentem od owego pełnomocnika potwierdzającym, że został upoważniony przez niego w ramach upoważnienia (korporacyjnego) do zastępstwa na dany termin rozprawy ani też takie upoważnienie nie znajduje się w aktach sprawy.

³⁰ Wyrok SN z 13.02.2004 r. (IV CK 269/02), LEX nr 151640.

³¹ T. Partyk, *Pełnomocnictwo substytucyjne a upoważnienie aplikanta do zastępowania adwokata lub radcy prawnego*, Warszawa 2015, LEX/el.

³² Dekret Naczelnika Państwa w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego z 24.12.1918 r., a następnie rozporządzenie Prezydenta RP z 7.10.1932 r. – Prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1932 r. nr 86 poz. 733).

Wówczas to na zasadzie udziału w tzw. nagłej czynności procesowej aplikant niemający takiego upoważnienia w formie dokumentu papierowego powinien uprawdopodobnić jego istnienie, by móc dzięki temu zostać dopuszczony – choć warunkowo – do udziału w czynności procesowej itd. Owo sądowe uprawdopodobnienie może polegać np. na wykazaniu przed organami, że takie upoważnienie korporacyjne do zastępstwa zostało już np. nadane na adres sądu rejestrowaną przesyłką pocztową u operatora pocztowego, o jakim jest mowa w przepisie art. 165 § 2 k.p.c.³³, przy jednoczesnym chociażby przedłożeniu sądowi do akt sprawy kopii upoważnienia do zastępstwa wraz z potwierdzeniem nadania przesyłki poleconej³⁴. W rezultacie tego sąd będzie miał – z uwagi na okoliczności faktyczne – możliwość dopuszczenia warunkowo aplikanta poprzez wydanie stosownego postanowienia w trybie z art. 97 k.p.c.³⁵ w zw. z art. 77 p.o.a., a to wszystko przy jednoczesnym określeniu przez sąd terminu do przedłożenia do akt sprawy upoważnienia do zastępstwa w formie dokumentu i pod rygorem pominięcia czynności procesowych z udziałem aplikanta zastępującego profesjonalnego pełnomocnika³⁶.

TAJEMNICA OBROŃCZA APLIKANTA

Profesjonalni pełnomocnicy – adwokat i radca prawny – obowiązani są zachować w tajemnicy wszystko to, o czym dowiedzieli się, świadcząc pomoc prawną³⁷; powyższy nakaz prawny dotyczy również na zasadzie analogii aplikantów tychże korporacji. Pewne wątpliwości w tym zakresie rodzi natomiast status osoby aplikanta na tle brzmienia przepisu art. 225 § 3 k.p.k. Przepis ten wprost wskazuje na osobę wykonującą czynności obrończe, a więc zgodnie z przepisami ustaw korporacyjnych na osobę adwokata i radcy prawnego działających jako obrońcy. Aplikant nie jest wpisany na listę adwokatów ani listę radców prawnych, dlatego też już co do zasady takiego przymiotu z mocy prawa nie ma.

³³ Ów przepis stanowi, że „Oddanie pisma procesowego w formie przesyłki poleconej w polskiej placówce pocztowej operatora pocztowego w rozumieniu ustawy z 23.11.2012 r. – Prawo pocztowe lub w placówce podmiotu zajmującego się doręczaniem korespondencji na terenie Unii Europejskiej jest równoznaczne z wniesieniem go do sądu”.

³⁴ Po numerze nadania będzie możliwe zweryfikowanie nawet na sali sądowej jej faktycznego nadania w placówce pocztowej oraz tego, na jakim etapie doręczenia owa przesyłka się znajduje albo czy też w ogóle została nadana.

³⁵ Art. 97. § 1. Po wniesieniu pozwu sąd może dopuścić tymczasowo do podjęcia naglącej czynności procesowej osobę niemogącą na razie przedstawić pełnomocnictwa. Zarządzenie to sąd może uzależnić od zabezpieczenia kosztów. § 2. Sąd wyznaczy równocześnie termin, w ciągu którego osoba działająca bez pełnomocnictwa powinna je złożyć albo przedstawić zatwierdzenie swej czynności przez stronę. Jeżeli termin upłynął bezskutecznie, sąd pominie czynności procesowe tej osoby. W tym wypadku przeciwnik może żądać od działającego bez umocowania zwrotu kosztów spowodowanych jego tymczasowym dopuszczeniem.

³⁶ Zob. wyrok SN z 26.05.2017 r. (I CZ 60/17), LEX nr 2309607; wyrok SN z 8.12.2011 r. (IV CSK 172/11), LEX nr 1119547.

³⁷ Art. 6 ust. 1 p.o.a. i art. 3 ust. 3 u.r.pr.

Aplikant działa jednak na podstawie korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa i przez ten fakt uzyskuje poniekąd funkcję pełniącego obowiązki obrońcy z woli obrońcy, który upoważnia go do działania za siebie i w swoim imieniu jako tzw. obrońca główny, bo to jego łączy stosunek obrończy z podejrzanym lub oskarżonym albo skazanym. Umocowanie w prawie dla aplikanta stanowi przepis art. 225 § 3 k.p.k. w zw. z art. 77 p.o.a. (art. 35¹ u.r.pr.)³⁸ – przy jednoczesnym braku legalnej definicji obrońcy. Zarówno w przypadku pełnomocnika, jak i obrońcy należy przyjąć, że z uwagi na udzielone upoważnienie do zastępstwa również aplikant wchodzi w rolę obrońcy (ale nie głównego) na skutek upoważnienia do zastępstwa udzielonego przez obrońcę głównego i jako że poniekąd pełni obowiązki obrońcy, jest on zobligowany do zachowania tajemnicy zawodowej, do której zachowania obliuguje go złożone przez niego ślubowanie³⁹ po dokonaniu wpisu jego osoby na listę aplikantów. Powyższe normy prawne

³⁸ Art. 77 p.o.a. 1. Po sześciu miesiącach aplikacji adwokackiej aplikant adwokacki może zastępować adwokata przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu. 2. Przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji adwokackiej aplikant adwokacki może zastępować adwokata w zakresie, o którym mowa w ust. 1. W przypadku podjęcia uchwały, o której mowa w art. 79a, wydłużającej okres, o którym mowa w art. 79 ust. 1 pkt 4, aplikant adwokacki może zastępować adwokata przez okres dwóch lat od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji adwokackiej. 3. Aplikant radcowski może zastępować adwokata na takich samych zasadach jak radcę prawnego, jeżeli adwokat jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej, z wyjątkiem spraw, w których adwokat występuje w charakterze obrońcy w postępowaniu karnym i w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe. 4. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1, dotyczą również spraw objętych świadczeniem pomocy prawnej z urzędu. 5. Aplikant adwokacki może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem adwokata przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia adwokata, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej. Art. 35¹ u.r.pr. 1. Po sześciu miesiącach aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu. 2. Przez okres roku od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego w zakresie, o którym mowa w ust. 1. W przypadku podjęcia uchwały, o której mowa w art. 371, wydłużającej okres, o którym mowa w art. 37 ust. 1 pkt 4, aplikant radcowski może zastępować radcę prawnego przez okres dwóch lat od daty zakończenia aplikacji wskazanej w zaświadczeniu o odbyciu aplikacji radcowskiej. 3. Uprawnienia, o których mowa w ust. 1, dotyczą również spraw objętych świadczeniem pomocy prawnej z urzędu. 4. Aplikant radcowski może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem radcy prawnego przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia radcy prawnego, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej. 5. Aplikant adwokacki może zastępować radcę prawnego na takich samych zasadach jak adwokata, jeżeli radca prawny jest współnikiem w spółce adwokacko-radcowskiej.

³⁹ Art. 69a ust. 3 p.o.a., art. 31² ust. 3 u.r.pr.: „lista radców prawnych, na którą wpisany został radca prawny”.

statuują, że taki, a nie inny reżim prawny co do tajemnicy obrończej powinien być stosowany *per analogiam* systemowo wobec aplikanta adwokackiego czy aplikanta radcowskiego, szczególnie że zachowanie tajemnicy zawodowej nie może zostać uszczuplone w stosunku do aplikanta działającego jako pełniący obowiązki obrońcy za obrońcę głównego. Pewien asumpt do tego stanowi rota ślubowania aplikanta; obie rotę ślubowania – adwokata i radcy prawnego – są co do treści odpowiednio tożsame⁴⁰.

PROFESJONALNY PEŁNOMOCNIK PEŁNIĄCY FUNKCJĘ POMOCNIKA PROCESOWEGO W ROLI KURATORA A UDZIELENIE UPOWAŻNIENIA DO ZASTĘPSTWA DLA APLIKANTA

Profesjonalny pełnomocnik – adwokat lub radca prawny, który został ustanowiony kuratorem np. dla osoby nieznannej z miejsca pobytu czy też kuratorem dla małoletniego w sprawie karnej, z uwagi na osobisty charakter tej funkcji i określone wymogi stawiane przez ustawodawcę wobec osoby pełniącej rolę kuratora musi stawać przed sądem – oczekuje się, że osobiście. Sądy przyjmują często, że nie może on udzielić upoważnienia do zastępstwa aplikantowi. Owa praktyka i ów pogląd są aktualnie tendencją wiodącą, która ma też silne oparcie w judykaturze oraz w doktrynie. Pogląd przeciwny do niego – jak się wydaje – opiera się na całościowym podejściu do tego zagadnienia, nie pomija bowiem okoliczności istotnych, które w pełni charakteryzują ową „więź procesową”: łączącą osobę kuratora z osobą oddaną pod kuratelę – nie jest już jednak w tej kwestii wykorzystywany⁴¹. Szczególną rolę kuratora należy upatrywać m.in. w fakcie, że jeżeli jest ona pełniona przez osobę wykonującą zawód zaufania publicznego, tj. sprawującą na co dzień funkcję profesjonalnego pełnomocnika procesowego w ramach jednego z zawodów prawniczych (adwokata lub radcy prawnego), to nie traci tego przymiotu, że wykonuje zawód zaufania publicznego. Funkcję bycia kuratorem wyprzedza *de facto* jego profesja zawodowa w ujęciu procesowym, gdyż w danej sprawie jest wprowadzicie ustanowiony kuratorem, ale jako adwokat albo radca prawny – parafrazując pewną myśl na potrzeby niniejszego tekstu, można nawet rzec, że kuratorem się bywa, a adwokatem lub radcą prawnym się jest. Prawdą jest, że funkcja kuratora ma charakter nie tylko zawodowy, ale też osobisty względem reprezentowanego, cechuje ją bowiem specyficzny, osobisty charakter relacji⁴². Udzielając upoważnienia do zastępstwa, kurator nie występuje jako pełnomocnik strony⁴³, ponieważ nie powstaje między nimi taki stosunek prawny.

Owo rozróżnienie budzi w praktyce pewne spory, rodzi bowiem praktyczne

⁴⁰ Zob. postanowienie SN z 26.10.2011 r. (I KZP 12/11), LEX nr 966846.

⁴¹ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 10.11.2010 r. (V ACa 258/10), LEX nr 1131146.

⁴² D. Rydlichowska, *Rola kuratora dla doręczeń w postępowaniu cywilnym w kontekście zabezpieczenia interesu reprezentowanej strony*, „Palestra” 2016/3, s. 28–29.

⁴³ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 10.11.2010 r. (V ACa 258/10), LEX nr 1131146.

problemy, przed jakimi stają osoby, które zgłosiły się w celu pełnienia funkcji kuratora lub wyraziły zgodę na bycie kuratorem, a wykonują jeden z zawodów prawniczych, tj. zawód adwokata lub radcy prawnego. Tak więc niezrozumiałe jest to, że kurator będący adwokatem lub radcą prawnym nie może upoważnić w ramach upoważnienia korporacyjnego do działania za siebie aplikanta ze swojej korporacji, w sytuacji gdy przecież stosunek osobisty łączący go jako kuratora z osobą objętą kuratelą nie ustaje z tego tytułu, jest on bowiem dalej jej kuratorem, tylko działa przez aplikanta, który zastępując go, pełni tylko takie obowiązki, a nie je wykonuje.

Kwestia charakteru kurateli na płaszczyźnie stosunku łączącego kuratora i podlegającego kurateli i możliwość wyznaczenia przez kuratora dla siebie zastępstwa przed sądem w ramach udzielonego przez kuratora ewentualnego upoważnienia korporacyjnego do zastępstwa wydają się na tę chwilę na tyle zagadnieniem istotnym i problematycznym, że znalazło się to w orbicie zainteresowań m.in. autorów publikujących na łamach „Palestry”⁴⁴. Taki stan rzeczy jest zapewne wynikiem braku jednoznacznego rozstrzygnięcia tej kwestii *ex lege*. Praktyka sądów w tym zakresie skłania się ku brakowi przyzwolenia na to, by adwokat (radca prawny) był zastępowany przez substytutę w osobie innego adwokata lub radcę prawnego, czy też aplikanta (aplikanta adwokackiego lub radcowskiego) w ramach upoważnienia do zastępstwa korporacyjnego. Taki stan rzeczy uznać należy za zbyt rygorystyczny i oparty na zbyt wąskim identyfikowaniu kurateli wyłącznie z osobistym charakterem tej funkcji, a to wszystko z pominięciem charakteru zawodu osoby, która tę funkcję pełni, będąc adwokatem lub radcą prawnym. Takie spojrzenie nie ma charakteru całościowego i nie idzie w parze z postrzeganiem roli profesjonalnego zawodu prawniczego w kontekście jego systemowego ujęcia w szeroko rozumianym wymiarze sprawiedliwości, w tym działania w jego ramach i dla jego dobra (dobra wymiaru sprawiedliwości).

Zwolennicy takiego rozumienia kurateli uznają za niedopuszczalne udzielenie pełnomocnictwa substytucyjnego albo upoważnienia do zastępstwa korporacyjnego z uwagi m.in. np. na dobro małoletniego dziecka. Takie podejście w sytuacji, gdy kurator działa, ale na danym etapie sprawy czy przy danej czynności procesowej przez ustanowionego dla siebie substytutę lub zastępcę, uznać należy za podejście zbyt rygorystyczne, oparte na błędnym założeniu i przyjęciu braku należytej staranności w działaniu już na przedpolu, że kurator jakoby wyzbył się swojej funkcji, nie bierze udziału w czynnościach, nie wykonuje kurateli przez już sam fakt tego rodzaju zastępstwa. Taki stan rzeczy

⁴⁴ W. Studziński, *Możliwość udzielania przez kuratora reprezentującego dziecko upoważnienia do zastępowania aplikantowi adwokackiemu oraz pełnomocnictwa lub substytucji adwokatowi*, „Palestra” 2021/6, s. 45–49; P. Karlik, *Możliwość skorzystania przez kuratora reprezentującego dziecko z zastępstwa aplikanta oraz prawo do ustanowienia pełnomocnika lub substytutę – polemika*, „Palestra” 2021/10, s. 37–44 – obaj autorzy prezentują odmienne poglądy w tej kwestii. Poglądem, z którym poniekąd się zgadzam, jest ten prezentowany przez W. Studzińskiego.

pozostaje w oczywistej sprzeczności z tym, że osoba kuratora jest jednocześnie osobą wykonującą zawód zaufania publicznego i odebranie takiej osobie możliwości działania przez „kogoś”, tj. substytutę albo zastępcę, stanowi zbyt dużą ingerencję organu w umowę społeczną, na której podstawie takim zawodom, jak adwokat i radca prawny, powierza się prowadzenie spraw z wyboru albo z urzędu.

UPRAWNIENIE APLIKANTA DO PODPISYWANIA PISM PROCESOWYCH

Aplikant adwokacki – zgodnie z przepisem art. 77 ust. 5 p.o.a. – „może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem adwokata przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia adwokata, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej”⁴⁵. Powyższa regulacja wprost wyłącza możliwość podpisania apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej przez aplikanta – powyższe unormowanie odnosi się do tego rodzaju pism we wszystkich procedurach: cywilnej, karnej i administracyjnej. Upoważnienie uprawniające aplikanta do podpisywania pism procesowych powinno zostać sporządzone w formie pisemnej, a także z jego treści powinno precyzyjnie wynikać, jakiego rodzaju pisma może on podpisać, ponieważ upoważniający do tego adwokat lub radca prawny może w tym zakresie poczynić ograniczenia zgodnie ze swym uznaniem⁴⁶. Tak udzielone upoważnienie następnie musi trafić do akt danej sprawy, o ile ma formę ograniczoną. Jeżeli jest tak, jak przewiduje to norma prawna art. 77 ust. 5 p.o.a., nie jest to już konieczne, gdyż zakres tego upoważnienia wynika z samej mocy prawa i tej okoliczności nie ma potrzeby wykazywać⁴⁷; ewentualnie takie upoważnienie do zastępstwa powinno zostać załączone jako załącznik do pisma podpisanego przez aplikanta, którego treść uprawnia do jego sporządzenia⁴⁸. W związku z tym udzielenie przez adwokata aplikantowi adwokackiemu upoważnienia do podpisania pism procesowych ponad zakres przewidziany przepisami ustawy skutkuje tym, że taka czynność jest nieważna, a pismo podpisane przez aplikanta (np. kasacja) będzie obciążone brakiem formalnym, który powinien być sanowany w trybie art. 373 k.p.c.⁴⁹

⁴⁵ Zob. § 12 ust. 3 Obwieszczenia Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 23.06.2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Regulaminu odbywania aplikacji adwokackiej (...); postanowienie NSA z 4.12.2018 r. (I OZ 1178/18), LEX nr 2589123.

⁴⁶ Postanowienie SN z 30.09.2020 r. (V CZ 47/20), LEX nr 3077341; postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 6.09.2016 r. (II AKz 384/16), OSASz 2016/3, s. 35–39.

⁴⁷ Art. 77 ust. 5 p.o.a. Aplikant adwokacki może sporządzać i podpisywać pisma procesowe związane z występowaniem adwokata przed sądami, organami ścigania i organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami – z wyraźnego upoważnienia adwokata, z wyłączeniem apelacji, skargi kasacyjnej i skargi konstytucyjnej.

⁴⁸ Wyrok WSA w Bydgoszczy z 12.06.2019 r. (II SA/Bd 199/19), LEX nr 2685681.

⁴⁹ Art. 373. [Odrzucenie apelacji przez sąd drugiej instancji w postępowaniu cywilnym] § 1. Sąd drugiej instancji odrzuca apelację spóźnioną, nieopłaconą lub z innych przyczyn niedopusz-

w zw. z art. 126 § 1 pkt 6 k.p.c.⁵⁰ przez wezwanie profesjonalnego pełnomocnika przez sąd do uzupełnienia braku formalnego przez podpisanie kasacji. Po stronie aplikanta brakuje z mocy prawa takich uprawnień⁵¹. Brakiem formalnym będzie wniesienie pisma przez aplikanta w sytuacji, gdy w aktach sprawy nie znajduje się pełnomocnictwo główne ani też upoważnienie do zastępstwa dla aplikanta⁵². W judykaturze wprawdzie został wyrażony pogląd, że udzielone upoważnienie do podpisywania pism powinno być dokładnie sprecyzowane co do ich rodzaju w zakresie środków zaskarżenia, jakim jest zażalenie, ponieważ z uwagi na abstrakcyjność udzielonego upoważnienia może ono skutkować tym, że sąd odmówi przyjęcia zażalenia jako wniesionego przez osobę nieuprawnioną, w sytuacji gdy z treści upoważnienia do zastępstwa nie wynika, jakiego rodzaju pisma aplikant może podpisywać. Dlatego też upoważnienie sporządzone w trybie art. 77 ust. 5 p.o.a. w sposób zrozumiały i konkretny powinno określać, jakiego rodzaju pisma aplikant może podpisywać za mocodawcę będącego profesjonalnym pełnomocnikiem i działającego w danej sprawie⁵³.

UPOWAŻNIENIE DO CZYNNOŚCI TECHNICZNEJ

Powyższe rozważania odnosiły się do zakresu uprawnień nabywanych przez aplikantów po upływie 6 miesięcy odbywania przez nich aplikacji. Zaznaczyć jednak należy w tym miejscu, że w czasie owych 6 miesięcy mogą oni zastępować profesjonalnego pełnomocnika w zakresie np. czynności technicznych w ramach udzielonego im upoważnienia do nich przez niego jako np. patrona czy też za jego zgodą, a na rzecz innego profesjonalnego pełnomocnika (adwokata bądź radcy prawnego) w zależności od tego, do której z korporacji przynależy dany aplikant – to wszystko na zasadzie udzielenia upoważnienia w ramach swojej korporacji.

Profesjonalny pełnomocnik (adwokat lub radca prawny) udziela aplikantowi w formie pisemnej upoważnienia do czynności technicznej, z którego treści wynika w sposób jasny i zrozumiały, na czym ta czynność techniczna ma polegać. Do powyższych czynności zalicza się także m.in. zapoznanie się z aktami sprawy w czytelni sądowej, wykonanie odpisów z akt sprawy w formie fotokopii w czytelni sądowej czy też umocowanie do odbioru dokumentów, np. odpisów orzeczeń czy protokołów w budynku sądu, czy też odbycie widzenia z osadzonym (tymczasowo aresztowanym lub skazanym) w celu przekazania mu dokumentacji związanej ze sprawą, w której jest reprezentowany, lub też

czalną, jak również apelację, której braków strona nie usunęła w wyznaczonym terminie. § 2. Czynności związane z nadaniem biegu apelacji może wykonywać referendarz sądowy.

⁵⁰ Art. 126. [Ogólne warunki pism procesowych] § 1. Każde pismo procesowe powinno zawierać: (...) 6) podpis strony albo jej przedstawiciela ustawowego lub pełnomocnika.

⁵¹ Postanowienie SN z 26.05.2017 r. (I CZ 60/17), LEX nr 2309607.

⁵² Wyrok NSA z 17.04.2018 r. (I FSK 818/16), LEX nr 2487318.

⁵³ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 6.09.2016 r. (II Akz 384/16), LEX nr 2139160.

odebrania od niego pisemnej zgody na złożenie przez obrońcę w jego imieniu wniosku konsensualnego w trybie art. 387 k.p.k.⁵⁴

Poza sporem zarówno w literaturze przedmiotu, jak i w judykaturze pozostaje to, że adwokat będący obrońcą albo też pełnomocnikiem procesowym może udzielić dalszego umocowania radcy prawnemu jako jego pełnomocnikowi substytucyjnemu i odwrotnie. Zatem aplikant adwokacki i radcowski nie może być pełnomocnikiem w postępowaniu cywilnym i karnym czy też obrońcą w postępowaniu karnym, niezależnie od tego, czy został umocowany przez adwokata, czy przez radcę prawnego, czy przez stronę, ponieważ taka okoliczność została wyłączona – jako prawnie skuteczna – przez przepisy Kodeksu postępowania cywilnego, Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu postępowania administracyjnego, jak również ustaw korporacyjnych, w których ustawodawca wyraźnie odróżnił dalsze pełnomocnictwo – tj. pełnomocnictwo substytucyjne – od zastępstwa adwokatów i radców prawnych przez aplikantów w ramach tzw. upoważnienia korporacyjnego do zastępstwa. Taki stan rzeczy jest stanem pożądanym i czyni zadość zasadzie *ius et lex* (prawo jest ustawą)⁵⁵.

PODSUMOWANIE – POSTULATY *DE LEGE FERENDA*

Aplikanci w trakcie odbywania aplikacji często działają za adwokata lub radcę prawnego w różnego rodzaju sprawach cywilnych, karnych i administracyjnych. Dzieje się to jednak tylko w ramach udzielonego korporacyjnego upoważnienia do zastępstwa i tylko w ramach obranej przez głównego obrońcę lub pełnomocnika linii procesowej, który *de facto* wprost odpowiada przed swoim klientem – osobą przez siebie reprezentowaną – za wynik sprawy. Ów adwokat lub radca prawny udzielający upoważnienia do zastępstwa siebie jako adwokata lub radcę prawnego w danej sprawie, działając jako pełnomocnik procesowy albo obrońca, dalej pozostaje tylko gwarantem profesjonalizmu i na nim też spoczywa obowiązek, by aplikant go zastępujący „nie położył” sprawy, którą on firmuje swoim imieniem i nazwiskiem w ramach wykonywanego profesjonalnego zawodu adwokata albo radcy prawnego.

Dlatego też opowiadam się za taką zmianą prawa, która sprawi, że osoba, która pełni funkcję kuratora w danej sprawie, a jednocześnie wykonuje czynnie zawód adwokata lub radcy prawnego, będzie mogła skutecznie udzielić pełnomocnictwa substytucyjnego profesjonalnemu pełnomocnikowi albo też upoważnienia do zastępstwa siebie w ramach upoważnienia korporacyjnego do zastępstwa aplikanta ze swojej korporacji.

Wydaje się, że nadszedł już czas, by ta kwestia została rozstrzygnięta jednoznacznie, normatywnie, a nie w drodze wykładni sądowej i poglądów doktryny, które mogą tylko kształtować praktykę, ale nie mogą stanowić prawa.

⁵⁴ Dobrowolne poddanie się karze.

⁵⁵ Uchwała SN z 28.06.2006 r. (III CZP 27/06), Legalis nr 74976.

ABSTRACT

Patricia Różańska-Ungur

The author is an advocate (District Bar Association in Opole), a doctoral student at the Doctoral School of the University of Opole.

Extent of the trainee's corporate mandate for representation

The trainee representative mandate has been in place for a long time. However, as it is simply a corporate mandate, it is viewed differently in this context. This is further complicated by the question of a professional representative acting as a guardian ad litem, as well as the question of granting authorisation for a trainee for representation or even a substitution in litigation court proceedings for another professional representative, such as an advocate or attorney-at-law. The wide range of aspects associated with the trainee's practice, linked to the trainee's legal training as an advocate or attorney-at-law, means that the trainee must be considered as a quasi-functional person in the justice system as a whole. There is a lack of agreement in the literature and among legal professionals on all the issues involved, such as the procedural arrangements in which the trainee may act in place of their professional principal. The legal regulation should be unambiguous in this regard and not open to individual judicial interpretation. Therefore, any significant problems or procedural dilemmas that may arise for a "front-line" advocate or attorney-at-law, as well as a trainee, concerning, inter alia, the aforementioned issues, may only be considered a secondary issue for non-practitioners, and requires a clear, normative resolution, not made through judicial interpretation or jurisprudential doctrine, but rather through a universally applicable legal norm.

Keywords: *advocate, attorney-at-law, trainee advocate, trainee attorney-at-law, professional litigation representative, defence attorney, power of attorney to represent in court proceedings, authorisation to defend, substitution power of attorney, corporate mandate for representation, law corporations, guardian ad litem, defence secrecy, urgent legal action*

Patricia Różańska-Ungur

ORCID: 0000-0002-5052-4887; e-mail: patricia.rozanska-ungur@uni.opole.pl

Autorka jest adwokatem (Izba Adwokacka w Opolu), doktorantką w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Opolskiego.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

- Eichstaedt Krzysztof** (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, Warszawa 2021, LEX/el., t. 1, komentarz do art. 87 k.p.k.
- Karlik Piotr**, *Możliwość skorzystania przez kuratora reprezentującego dziecko z zastępstwa aplikanta oraz prawo do ustanowienia pełnomocnika lub substytutą – polemika*, „Palestra” 2021/10, s. 37–44
- Paluszkiewicz Hanna** (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K. Dudka, Warszawa 2020, LEX/el., komentarz do art. 87 k.p.k.
- Partyk Tomasz**, *Pełnomocnictwo substytucyjne a upoważnienie aplikanta do zastępowania adwokata lub radcy prawnego*, Warszawa 2015, LEX/el.
- Posnow Włodzimierz** (w:) *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2021, Legalis/el., komentarz do art. 87 k.p.k.
- Rydlichowska Dominika**, *Rola kuratora dla doręczeń w postępowaniu cywilnym w kontekście zabezpieczenia interesu reprezentowanej strony*, „Palestra” 2016/3, s. 28–29
- Studziński Witold**, *Możliwość udzielania przez kuratora reprezentującego dziecko upoważnienia do zastępowania aplikantowi adwokackiemu oraz pełnomocnictwa lub substytucji adwokatowi*, „Palestra” 2021/6, s. 45–49